

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Економіко-правовий факультет

МАТЕРІАЛИ

**66-ї наукової конференції
професорсько-викладацького складу
і наукових працівників
ОНУ імені І. І. Мечникова**

**23–25 листопада 2011 року
м. Одеса**

Одеса
«Астропринт»
2011

церкви. Зокрема, вперше в українській конституційній практиці Основний Закон визначав низку окремих конституційних актів щодо судової організації та суду присяжних, щодо праці, преси [5, с. 190].

Ідеї самостійної України, проголошені М. Міхновським, що зумовили розвиток української державотворчої правової ідеології, відомі під назвою «чистого націоналізму», знайшли підтримку і серед інших відомих громадських діячів.

Видатним політологом, який також проголошував ідеї створення української національної державності був В'ячеслав Липинський. Він не вбачав ніяких переваг в автономізації українських земель у складі Росії та неухильно відстоював українську політичну незалежність. Ним було запропоновано три моделі державного будівництва: демократична республіка, охлократична диктатура і класократична монархія.

Майбутню Українську державу він розглядав виключно у формі незалежної монархії на чолі з гетьманом, в якій би гарантувалась незалежність судів та ефективно працювала система утримань і противаг усіх гілок влади [3, с. 56].

Власних поглядів щодо подальшого розвитку Української держави дотримувався відомий юрист та журналіст Д. Донцов, який розробив політико-правову теорію інтегрального націоналізму. Домінантою цієї концепції було створення української нації як самосвідомої, суспільної, культурної, політичної та правової одиниці, що є передумовою виникнення власної держави, внутрішня політика якої базуватиметься на засадах західної культури, а зовнішня — на повній сепарації від Росії [2, с. 262].

Українські мислителі на початку ХХ століття не лише вперше науково обґрунтували ідею національної держави, а й, насамперед, намагалися реалізувати її у конкретній політичній практиці. Їх наукові надбання стали світоглядними орієнтирами на шляху формування національної ідеї державотворення, адже збереження української самоідентичності — це гідна відповідь глобальному Світу в умовах діалогу цивілізацій та культур.

Література

1. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права: Підручник. — К.: Кондор, 2008. — 477 с.
2. Кормич А. І. Історія вчень про державу і право: Навч. посібник. — К.: Правова єдність, 2009. — 312 с.
3. Музика І. В. Історія вчень про державу і право. — К.: Видавництво Вищої школи права при Ін-ті держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. — 86 с.
4. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: Підручник. — 2-ге видання. — К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. — 520 с.
5. Шульженко Ф. П., Андрусак Т. Г. Історія політичних і правових вчень. — К.: Юрінком Інтер, 1999. — 304 с.

А. С. Ткачук

аспірант кафедри загальноправових дисциплін
та міжнародного права

СПЕЦИФІЧНІ РИСИ ТА ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРАВОСВІДОМОСТІ

Сучасний період розвитку Української держави характеризується глибоким реформуванням політичних, економічних, духовних, організаційних основ життя суспільства. Вихід загальнолюдських цінностей на перший план докорінно вплинув на оновлення світогляду населення України. Зазначені зміни в світогляді населення поставили перед юридичною наукою нове завдання — дослідження правосвідомості.

Проблема правосвідомості в різних аспектах досліджувалася в працях таких науковців, як В. В. Копейчиков, С. С. Алексєєв, В. В. Лазарєв, Є. В. Назаренко, Б. О. Кістяковський, Ю. М. Дмитрієнко, Л. В. Твердохліб, К. Т. Бельський, П. М. Рабінович, І. О. Ільїн, В. О. Тацій, Л. В. Петрова. Проте в цілому проблема правосвідомості залишається малодослідженою.

Узагальнюючи точки зору ряду фахівців, ми сформулювали поняття правосвідомості — це сукупність досягнень суспільства, його соціальних груп та громадян у галузі регулювання суспільних відносин, яке забезпечує верховенство права в суспільному житті, тобто панування правових принципів справедливості й гуманізму, захисту прав і свобод людини, її честі та

гідності, реальне забезпечення місця людини як найвищої соціальної цінності. Ідеї, погляди, теорії, почуття, емоції, настрої і переживання — це компоненти, які формулюють знання про право і ставлення до нього осіб і суспільства.

Об'єкт наукового дослідження — специфічні риси та характеристики правосвідомості.

Мета статті — визначити та проаналізувати специфічні риси та характеристики правової свідомості.

Як явище суспільного життя правосвідомість має свої характерні риси. Охарактеризуємо кожну з них:

1) правосвідомість є формою суспільної свідомості та в сукупності з політичною, моральною, філософською, іншими формами свідомості відображає суспільне буття;

2) рівень правосвідомості визначається станом економіки в країні. Це означає, що економічні інтереси класів, соціальних верств і окремих особистостей набувають форми юридичних мотивів і виражаються у вигляді детермінованих економікою політико-правових поглядів і оцінок;

3) правосвідомість завжди має класово-політичний характер. Принципи законності, справедливості, гуманізму відносяться до вічних загальнолюдських цінностей і складають моральний фундамент правосвідомості. Тому цю ознаку правосвідомості можна назвати діалектичним поєднанням і взаємодією класово-політичних і загальнолюдських початків;

4) правосвідомість носить конкретно-історичний характер. Вона завжди була обмежена парадигмою конкретно-історичного правосприйняття, правовою дійсністю. Сучасні правознавці не можуть змінити правові акти, що були чинні у минулому, вони можуть лише дати сучасну оцінку актам того часу [1, с. 121];

5) тісно пов'язана із політичною і моральною свідомістю. Це означає, що політична свідомість виражається у правосвідомості як в одній зі своїх форм і відіграє по відношенню до неї провідну роль. У свою чергу правосвідомість і мораль впливають на політичну свідомість, спрямовуючи її розвиток на правові та моральні цінності. Правосвідомість виступає як вираження політичної свідомості в категоріях прав та обов'язків юридичного і морального характеру [2, с. 65];

6) правосвідомість має оціночний і разом з тим нормативний характер. Вона оцінює правове буття за допомогою кате-

горій законного і незаконного, а також відображає суспільні відносини, що врегульовані або повинні бути врегульовані нормами права. Нормативність правосвідомості має пізнавально-оціночний характер і не тягне за собою формально-визначених, юридично закріплених наслідків. Вона лише ставить перед особистістю своєрідні орієнтири добра, істини, справедливості, законності і т. д. Правосвідомість нормативна, оскільки її ідеї, принципи й установки служать безпосереднім підґрунтям практичної поведінки особистості, а з іншого боку, втілюючись в нормах права, вони опосередковано впливають на життя суспільства [3, с. 95];

7) правосвідомості притаманні, окрім юридичних, ще й психологічні риси. Найбільш істотними психологічними характеристиками правосвідомості є:

– здатність до рефлексії, тобто готовність правосвідомості до істинного пізнання інших психічних явищ, до самопізнання;

– наявне уявлення та уявлення про дійсність. При цьому у свідомості відбивається не все випадкове, а тільки основне, сутнісні характеристики предметів, подій і явищ;

– здібність правосвідомості до комунікації, тобто передачі іншим особам того, що усвідомлює дана людина за допомогою мови та інших знакових систем.

Ми довели, що правосвідомість є самостійним об'єктом наукового дослідження через ряд притаманних їй специфічних рис. Правосвідомість — одна з форм суспільної свідомості, яка є особливим способом ідеального відображення і духовного освоєння правової дійсності. Вона є тим ідейно-психологічним середовищем, з якого люди черпають свої уявлення про право, і одночасно тим інструментом, за допомогою якого вони визначають і оцінюють своє ставлення до правової дійсності, вирішують практичні завдання поведінки у правовій сфері. Характерні риси дозволяють відрізнити правосвідомість від інших форм суспільної свідомості та обумовлюють її специфіку.

Література

1. Дмитрієнко Ю. М. Українська правова свідомість: вітчизняні дослідження XIX ст. — початку XX століть / Ю. М. Дмитрієнко // Форум права. — 2009. — № 2. — С. 120–129.

2. Остроумов Г. С. Правове усвідомлення дійсності. — М.: Юрид. лит., 1969. — 128 с.
3. Лукашева Е. А. Социалистическое правосознание и законность. — М.: Юрид. лит., 1973. — 344 с.

О. В. Усов

аспірант кафедри загальноправових дисциплін
та міжнародного права

ЮРИДИЧНА ОСВІТА У СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ ТА ЗА КОРДОНОМ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

В житті будь-якого юриста, що володіє належною мірою іноземною мовою, хоча б один раз виникає питання про доцільність отримання юридичної освіти за кордоном. Як правило, при оцінці перспектив отримання західної юридичної освіти до уваги приймається безліч факторів, як-то: практична цінність отриманої освіти, наявність додаткових кар'єрних перспектив після отримання юридичної освіти на Заході, вартість такого навчання. В умовах, коли ринок юридичних послуг України, особливо в Одесі та Києві, переживає бум, припинення роботи на рік і більше може негативно позначитися на кар'єрних перспективах юриста.

Традиційно серед українських юристів найбільш популярні юридичні факультети і школи права таких країн, як Франція, Італія, Німеччина, Голландія, Англія і США. Інтерес до перших чотирьох країн легко пояснити. Як і Україна, ці країни належать до країн романо-германської правової системи (civil law countries), в термінології системи англо-американського права, для позначення якої, в свою чергу, використовується термін (common law countries), тому регулювання тих чи інших відносин комерційного обороту будується на схожих або, щонайменше, зрозумілих для українського юриста принципах. Інша справа Англія і США. Чим можна пояснити популярність юридичної освіти в цих країнах? Щодо англійських вузів пояснення, я думаю, очевидно. В даний час практично всі угоди злиттів і поглинань, а також багато фінансових угод регулю-

ються правом Англії та Уельсу. Як наслідок, юристи, здатні вести операції з англійського права, користуються великим попитом у роботодавців. Деяко інша ситуація з США. Американське право (якщо бути точніше, то право таких двох штатів, як Нью-Йорк і Делавер) як застосовного права з операцій злиття і поглинань використовується досить-таки рідко. У такому разі наскільки доцільно навчання в США? Видається, що головна риса, яка відрізняє американську юридичну освіту від освіти в Англії, полягає в практичній спрямованості підготовки юристів в США. Англійська юридична освіта, безумовно, є однією з кращих в світі [1, с. 536].

Залежно від програми навчання в американських вузах вам запропонують один з трьох ступенів: JD, LL.M. або S. J. D. Першим ступенем в США є ступінь JD (Juris Doctor), який присвоюється після закінчення трирічного терміну навчання, він найбільш поширений в США. За моїми спостереженнями, в залежності від вузу 70–90 % студентів отримують саме ступінь JD. Основна категорія учнів у цій категорії — випускники американських коледжів. Втім, слід зазначити, що прийом на програму JD, як правило, не обмежений тільки випускниками коледжів.

Наступний ступінь — LL.M. (Legum Magister, Master of Laws), відповідно до українського ступеня «магістр», присвоюється після закінчення річного курсу навчання в американському вузі. Слід зазначити, що ступінь LL.M. отримують головним чином іноземні студенти, які отримали юридичну освіту за межами США. Більш того, в деяких американських вузах прийом на програму LL.M. обмежений виключно іноземними студентами. Традиційно до числа найбільш престижних шкіл права в США входять Єльський, Стенфордський, Гарвардський, Нью-Йоркський, Колумбійський, Пенсільванський, Чиказький, Мічиганський, Віргінський, Корнельський і Дьюкскій університети. Саме на випускників цих вузів в першу чергу звертають увагу потенційні роботодавці. Тому ступінь LL.M., отриманий випускником менш престижного вузу в одній з цих шкіл, істотно підвищує його цінність в очах роботодавця. По-друге, якщо випускник за програмою JD весь час навчання спеціалізувався, скажімо, на питаннях антимонопольного законодавства, а згодом зрозумів, що немає нічого прекраснішо-